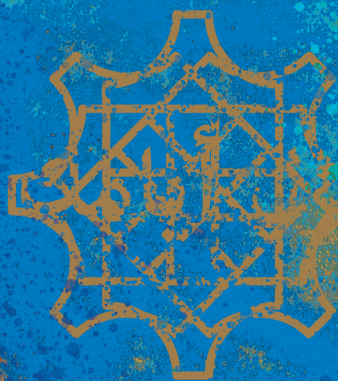

MATHIAS ÉNARD KOMPAS

*Die Augen schließ' ich wieder,
Noch schlägt das Herz so warm.
Wann grünt ihr Blätter am Fenster?
Wann halt' ich mein Liebchen im Arm?*

*Zas víčka ztěžka zavírám,
žár v srdci stále plane,
kdy listí příští v okně uhlídám?
Kdy spojí se, lásko, naše dlaně?*

WILHELM MÜLLER & FRANZ SCHUBERT,
Zimní cesta

Jsme dva kuřáci opia, každý ve svém oblaku, mimo něj nevidíme nic, jsme sami, kouříme, aniž jsme si kdy rozuměli, zmírající obličej v zrcadle, jsme zamrzlý obraz, kterému čas dodává zdání pohybu, sněhový krystalek klouzající po chomáči jinovatky, jehož složitá struktura zůstává každému skryta, jsem ta kapka sražené vody na okně obývacího pokoje, tekutá perla netušící nic o páře, z níž vznikla, ani o atomech, které ji nyní tvoří, ale brzy se stanou součástí dalších molekul, dalších těl, mraků obtěžkavších dnes večer vídeňské nebe: kdo ví, na čí šíji se ta voda zaperlí příště, na čí kůži, po kterém chodníku, ke které řece steče, a ta nejasná tvář na skle mi patří jen na okamžik, jedna z milionů možných podob iluze – vida, pan Gruber nedbá mrhnutí a venčí psa, na hlavě má zelený kloboúk a na sobě ten svůj věčný nepromokavý plášť; směšně poskakuje po chodníku, aby ho nepocákala auta: psisko si myslí, že si pán chce hrát, vyrazí k němu, a když zablácenou tlapou škrábne o jeho plášť, schytá od pana Grubera pořádný kopanec, tomu se nakonec přece podaří dostat na přechod, pouliční lampy prodlužují jeho siluetu, zčernalou kaluž uprostřed moří stínů vrhaných vzrostlými stromy a protrhaných dálkovými světly aut na Porzelangasse, kde právě *Herr* Gruber očividně váhá, má-li vplout do nočního Alsergrundu, tak jako já se nemám k tomu, abych zanechal pozorování dešťových kapek, teploměru a rytmu tramvají jedoucích směrem na Schottentor.

Existence je bolestný odraz, sen poživače opia, Rúmiho báseň zpívaná Šahrámem Názerím, okenní sklo se pod mými prsty rozechvívá ostinatem *zarbu* podobně jako kůže bicího nástroje, měl bych se raději zase pustit do čtení než sledovat, jak pan Gruber mizí v dešti, než naslouchat vířivým melismatům v hlase íránského pěvce, jehož síla a barva by zahanbily kdekterého tuzemského tenora. Měl bych ten disk zastavit, nemůžu se soustředit; ať se pokouším sebevíc, i po desátém přečtení mi tajemný smysl tohoto separátního výtisku uniká, dvacet stran, dvacet hrozivých, ledových stran mi muselo přijít zrovna dnes, když snad konečně jeden soucitný lékař pojmenoval mou nemoc, oficiálně prohlásil mé tělo za nemocné a skoro si oddechl, že mohl mým příznakům dát – smrtelný polibek – diagnózu, podle jeho slov však bude záhodno ji ještě potvrdit, ovšem léčbu zahájit hned a sledovat přitom, jak se vše bude vyvíjet, no prosím, jsme u toho, nezbyvá než pozorovat pohyb kapky vody, čekat, až se vypaří a znovu zrodí ve Veškerenstvu.

Náhoda neexistuje, vše je propojené, řekla by Sarah, proč mi ten článek přišel poštou zrovna dnes, separátní otisk jako z jiné doby, sešité papíry namísto pédeéfka a k němu přání „příjemné četby“, mail by přitom mohl sdělit i pár novinek, vysvětlit, kde právě je, co je to za místo, ten Sarawak, odkud píše, dle mého atlasu jde o malajský stát na severozápadě ostrova Borneo, na dohled od Bruneje a jeho bohatého sultána a tuším, že taky od Debussyho a Brittenových gamelanů – článek je však o něčem zcela jiném; kdepak hudba, leda snad dlouhá smuteční píseň; dvacet hustě popsaných stran ze zářijového čísla časopisu *Representations*, krásného čtvrtletníku Kalifornské univerzity, do kterého už mnohokrát přispívala. Na patitulní straně před článkem je vepsáno krátké věnování bez dalšího komentáře, *Pro Tebe, můj drahý Franzi, líbám Tě, Sarah*, odesláno 17. listopadu, tedy před čtrnácti dny – dva týdny pořád ještě trvá, než se zásilka dostane z Malajsie do Rakouska, třeba jen škludlila na známkách, mohla přidat

pohlednici, co to má znamenat, všechno, co mi v bytě po ní zůstalo, jsem si prošel, její články, dvě knihy, několik fotografií, a dokonce i výtisk její doktorské práce ve vazbě potažené rudým skivertexem, dva objemné tříkilové svazky:

„Některé životní rány osamělou duši šírají jako lepra,“ píše Íránec Sáděgh Hedájat na počátku svého románu *Slepá sova*: ten drobný muž s kulatými brýlemi to věděl lépe než kdo jiný. Taková rána ho dovedla k tomu, že si ve svém pařížském bytě v ulici Championnet naplno pustil plyn, a to právě jednoho osamělého, dubnového večera, daleko od Íránu, velmi daleko, společnost mu dělalo pouze několik Chajjámových básní a možná i pochmurná láhev koňaku nebo váleček opia, a třeba ani to, třeba vůbec nic, jen texty, co u sebe ještě schraňoval a které si vzal s sebou do širé prázdnoty plynu.

Neví se, zda po sobě zanechal nějaký dopis či vzkaz, kromě již dávno dokončené *Slepé sovy*, jež mu dva roky po smrti vynese obdiv francouzských intelektuálů, kteří z Íránu nikdy nic nečetli: nakladatel José Corti uveřejní *Slepu souvu* krátce po Gracqově románu *Pobřeží Syrt*; poté co roku 1951 plyn dokončil své dílo, se Julien Gracq proslaví a prohlásí, že *Pobřeží* je román o „ušlechtilých plesnivinách“ podobných těm, které ve vinných a plynových výparech šířaly právě i Sáděgha Hedájata. André Breton se obou mužů i jejich knih zastane, což Hedájata z jeho trýzně už vysvobodit nedokáže, pokud kdy vůbec mohlo, když jeho bolest byla, což zcela určitě byla, neutišitelná.

Ten mužík s tlustými kulatými brýlemi byl v exilu stejně jako v Íránu klidný a rezervovaný, nikdy nezvedal hlas. Jeho ironie a kousavý smutek mu vysloužily zákaz publikování, možná za to ovšem mohla spíš jeho sympatie k bláznům a opilcům, nebo dokonce jeho obdiv k jistým knihám a básníkům; možná se na něj cenzura zaměřila i proto, že koketoval s opiem a kokainem, třebaže si z narkomanů dělal legraci; možná proto, že pil o samotě a měl tu vadu, že od Boha už pranic nečekal, a to ani za naprosto osamělých večerů, kdy plyn přímo volal; možná proto, že žil bídně,

nebo že byl uvážlivě přesvědčen o důležitosti svých textů, anebo naopak nebyl, to vše zkrátka irituje.

V ulici Championnet každopádně ani jeho krátký pobyt, ani jeho úmrtí nepřipomíná žádná deska; v Íránu mu nepostavili jediný památník, přestože dějiny jasně ukázaly, že nemůže být opomenut, a přestože tíha jeho smrti na krajany doléhá dodnes. Jeho dílo dnes žije v Teheránu, tak jak žil on sám, v bídě a ilegálně, na stáncích na bleším trhu nebo v neúplných vydáních, okleštěných o sebemenší zmínku o čemkoli, co by čtenáře mohlo nasměrovat k drogám či k sebevraždě, v zájmu ochrany íránské mládeže nakažené beznadějí, drogami a myšlenkami na sebevraždu, a proto připravené vrhnout se na Hedájatovy spisy a lačně je hltat, pokud se k nim ovšem dostane, a takto veleben a mizerně čten se připojuje k řadám velikánů ležících okolo něj na hřbitově Père Lachaise, pár kroků od Prousta, na věčnosti stejně skromný jako za života, stejně nenápadný, bez okázalých květín a hojných návštěv, odpočívá zde od onoho dubnového dne roku 1951, kdy se v ulici Championnet rozhodl pro plyn, aby se vším skoncoval, duši šířanou neodbytnou a nevyléčitelnou leprou. „Nikdo si nebere život z vlastního rozhodnutí, sebevražda v některých lidech dříme, je pro ně přirozená,“ tyto řádky napsal Hedájat koncem dvacátých let. Napsal je dříve, než přečetl a přeložil Kafku, dříve než uvedl Chajjáma. Jeho dílo začíná od konce. První publikovanou sbírku zahajuje povídkou *Zaživa pohřben*, Zend-e be gúr, sebevraždou a destrukcí, a nám se zdá, že jasně popisuje myšlenky muže v okamžiku, kdy to o dvacet let později vzdá a pustí si plyn, nechá se pozvolna uspat, poté co pečlivě zničil své papíry a zápisky, v maličké kuchyni zaplavené nesnesitelnou vůní nastávajícího jara. Svě rukopisy zničil možná proto, že byl odváznější než Kafka nebo při sobě prostě neměl žádného Maxe Broda, možná protože nikomu nedůvěřoval či došel k přesvědčení, že nastal čas odejít a zmizet. Jestliže Kafka umíral v záchvatech kašle a ještě do poslední chvíle přepisoval texty, které měl v úmyslu spálit, Hedájat zemřel po táhlé agónii těžkého spánku, přičemž jeho smrt byla popsána dva-cet let předem, jeho život poznamenaný ranami a šrámy, šířaný

leprou samoty, jež pravděpodobně souvisela s rodným Íránem a Východem, s Evropou a Západem, vždyť i Kafka byl v Praze zároveň Němec, Žid i Čech a vlastně ani jedno z toho, ztracený nejvíce ze všech anebo ze všech nejsvobodnější. Hedájat měl v sobě trhlinu, která člověka ve světě zbaví rovnováhy, ta trhlinka se rozevřela a stala se z ní široká puklina; podobně jako opium, alkohol a vše, co vás rozlomí, je i toto nikoli nemoc, nýbrž rozhodnutí, vůle rozštěpit svou bytost až nadoraz.

Tuto práci otvíráme odkazem k Hedájatovi a jeho *Slepé sově* proto, že tu prasklinu zamýšlíme prozkoumat, chceme do té štěrbiny vstoupit, proniknout do opojení těch, které a kteří příliš dlouho zápasili s jinakostí; tomu drobnému muži podáme ruku a podíváme se zblízka na rány, jež ho šírají, drogy, místa, kam unikal, probádáme ten meziprostor, *barzach*, svět mezi světy, kam se propadají umělci a cestovatelé.

Úvod je rozhodně velmi překvapivý, jeho první řádky jsou i po patnácti letech stále stejně matoucí – asi už je pozdě, oči se mi nad tím starým strojepisem klíží navzdory *zarbu* a hlasu Názerího. Sarah při obhajobě úplně zuřila, že předmluvě její práce vyčítají „romantický“ tón a tu „s tématem naprosto nesouvisející“ paralelu s Kafkou a Gracqem. Přitom se ji Morgan, vedoucí její práce, snažil hájit, mimochodem dost naivně, když prohlásil, že „je vždycky dobré mluvit o Kafkovi“, čímž komisi uražených orientalistů a podřimujících mandarínů donutil k povzdechu, z jejich učené netečnosti je mohla vytrhnout leda nevraživost k sobě navzájem: velice rychle ostatně na Sařin nezvyklý prolog zapomněli a začali se dohadovat o metodologických otázkách, nechápali totiž, jak by *procházka* (stařík to slovo plival jako nějakou nadávku) mohla mít co dělat s vědou, i kdyby se při tom autor nakrásně nechal vést za ruku Sádeghem Hedájatem. Byl jsem tehdy na skok v Paříži, rád, že se mohu poprvé zúčastnit veřejné obhajoby na Sorbonně, rád o to víc, že je právě její, avšak jakmile pominuly údiv a pobavení ze zjištění, jak omšelé jsou chodby, sál i členové komise,

skrytí v nejzazším koutě bůhvíjaké katedry zapadlé hluboko v labyrintu vědění, kde se nám těch pět kapacit chystalo každá za sebe předvést svůj nezáměr o text, nad nímž se mělo diskutovat, přičemž – stejně jako já v jedné z lavic v učebně – vyvíjely nadlidské úsilí, aby neusnuly, to představení mě zaplavilo hořkostí a melancholií a ve chvíli, kdy jsme z toho místa (neokázalé místnosti s popraskanými a poškrábanými lavicemi z dřevotřísky ukrývajícími nikoli vědění, ale malůvky pro rozptýlení a přilepené žvýkačky) odcházeli, abychom panstvo nechali rokovat, popadla mě silná touha vzít nohy na ramena, dát se po bulváru Saint-Michel k Seině a pak kolem řeky, abych se nemusel se Sarou setkat a aby neuhodla mé pocity z té slavné obhajoby, jež pro ni musela být tak důležitá. Publikum tvořilo asi třicet osob, zkrátka učiněný dav na tak miniaturní chodbu, kde jsme se tísnili; Sarah vyšla zároveň s obecenstvem, hovořila se starší a velmi elegantní dámou, věděl jsem, že je to její matka, a s mladým mužem, jehož podoba s ní byla až zarážející, svým bratrem. K východu se nedalo dostat, aniž by je člověk míjel, otočil jsem se zády a zadíval se na portréty orientalistů lemujících chodbu, staré zažloutlé rytiny a památeční plakety upomínající na doby slavné a minulé. Sarah cosi vykládala, vypadala vyčerpaně, ale ne sklesle; v zápalu vědeckého boje možná nabyla úplně odlišného dojmu o situaci než zbytek přítomných. Všimla si mě, pokynula mi rukou. Přišel jsem hlavně proto, abych ji podpořil, ale také abych se připravil, alespoň v představách, na svou vlastní obhajobu – to, čeho jsem byl právě svědkem, ale nebylo příliš povzbudivé. Mýlil jsem se: po několika minutách rokování nás opět přizvali do sálu a udělili jí nejlepší známku; předseda komise, onen nepřítel „procházky“, ji za její práci srdečně pochválil a i dnes, když znovu pročítám začátek textu, musím uznat, že skutečně působí přesvědčivě a novátorsky, čtyři sta stránek o představách a způsobech zobrazení Orientu, o banální každodennosti, utopiích, ideologických fantaziích, v nichž se ztratili mnozí z těch, kdo je chtěli propátrat: umělci, básníci a cestovatelé, kteří se je

pokusili zkoumat, svá těla pomalu dohnali ke zkáze; osamělou duši, řečeno slovy Hedájata, sžírají iluze – co jsme dlouho nazývali šílenstvím, melancholií, depresí, to byl často výsledek toho střetu, ztráty sebe sama v tvůrčím procesu ve styku s jinakostí, a i když mi to dnes připadá trochu zkratkovité, abych tak řekl romantické, ona to nepochybně už tehdy správně uchopila a postavila na tom celou svou pozdější práci.

Jakmile byl verdikt vyřčen, s radostí jsem jí šel poblahopřát, srdečně mě objala, ptala se co ty tu děláš, odpověděl jsem, že jsem čirou náhodou právě v Paříži, což byla laskavá lež, nabídla mi, ať se připojím k jejím blízkým na tradiční přípitek, sklenici šampaňského, a já přijal; přesunuli jsme se do sálu v patře jedné místní kavárny, kde se podobné události slaví často. Sarah najednou vypadala sklíčeně, uvědomil jsem si, že se v šedém kostýmku docela ztrácí; Akademie ji připravila o její tvary, vypětí předešlých týdnů a měsíců se na její postavě podepsalo: předchozí čtyři roky směřovaly k tomuto okamžiku, v tomto jediném okamžiku tkvěl jejich smysl, a když teď teklo šampaňské, nasadila sladký úsměv novoroďček – pod očima kruhy, poslední noc určitě strávila pročitáním své obhajoby a z rozrušení ani oka nezamhouřila. Vedoucí její práce Gilbert de Morgan tu pochopitelně byl také; znal jsem ho už z Damašku. Neskrýval nadšení, svou svěřenkyni hladil otcovským pohledem, pod vlivem šumivého vína pošilhával po incestu: přistihl jsem ho, když po třetí skleničce stál o samotě opřený o barový stůl, tváře mu hořely a planoucíma očima bloudil Saře od kotníků až po pás, odspoda nahoru a odshora dolů – načež si melancholicky říhl a vyprázdnil svou čtvrtou sklenici. Zpozoroval, že se na něj dívám, a než si na mě stihl rozpomenout, zuřivě na mě zazíral, pak se usmál, my už se někde viděli, že? Osvěžil jsem mu paměť, ano, já jsem Franz Ritter, viděli jsme se společně se Sarou v Damašku – no jistě, muzikant – na tento přezíravý omyl už jsem byl natolik zvyklý, že jsem se namísto odpovědi jen přihlouple usmál. Dosud jsem s čerstvou doktorkou, v tuto chvíli tak žádanou všemi

příbuznými a přáteli, stačil prohodit sotva pár slov, a už jsem byl lapen ve společnosti tohoto znamenitého učenice, jemuž se mimo učebny a fakulní oborové rady všichni vyhýbají oblohou. Kladl mi obvyklé otázky týkající se mé univerzitní dráhy, na něž jsem neuměl odpovědět a které jsem si sám raději nekladl; on však jako by byl ve svém živlu: lidé by kulantně řekli, jaký je to čtverák, aby nemuseli říct rovnou sprosták, a tehdy by mě vůbec nenapadlo, že ho o několik měsíců později potkám v Teheránu v úplně jiné situaci a jiném rozpoložení, stále ve společnosti Sary, ta se však pro tuto chvíli ponořila do konverzace s Nadímem – právě přijel, zřejmě mu vykládala detaily obhajoby, nemám tušení, proč tam nepřišel; i on vypadal elegantně, měl na sobě slušivou bílou košili s kulatým límečkem zvýrazňující jeho snědou pleť a krátkou černou bradku; Sarah ho držela za obě ruce, jako by se chtěli dát do tance. Profesorovi jsem se omluvil a šel za nimi; Nadím mě ihned bratrsky objal, a tím mě na okamžik přenesl do Damašku, do Aleppa, k Nadímově loutně znějící noci a okouzlujícím hvězdám na ocelovém syrském nebi, na nebi tak vzdáleném, křížovaném nikoli drahami komet, ale raketami, granátovými střelami, výkřiky a válkou – těžko si člověk v Paříži roku 1999 se sklenkou šampaňského v ruce vůbec mohl představit, že Sýrie může být zpusťována tím nejhroživějším násilím, že bude hořet aleppský súk, zhroutí se minaret Umajjovské mešity, že tolik přátel zahyne nebo bude nuceno odejít do exilu; ani dnes z pohodlí tichého vídeňského bytu si nelze představit šíři těch škod, míru té bolesti.

Disk dohrál. Tenhle Názerího kus má ale sílu. Jaká magická, mystická jednoduchost, ta architektura bicích podpírající pomalý tep zpěvu, vzdálený rytmus očekávané extáze, hypnoticky se opakující *zika* se vám vloudí do ucha a provází vás celé hodiny. Nadím je dnes mezinárodně věhlasný loutnista, jejich svatba vyvolala v malé komunitě cizinců žijících v Damašku rozruch, přišla tak náhle, že v očích mnohých, a francouzské ambasády v Sýrii zvláště, vypadala podezřele – další

ze Sařiných nespočetných překvapení, pro ni tak typických, a ten mimořádně poutavý článek o Sarawaku je zcela čerstvým přírůstkem: krátce po příchodu Nadíma jsem se s nimi rozloučil, Sarah mi dlouze děkovala, že jsem přišel, a ptala se, jestli se v Paříži na několik dní zdržím, jestli se ještě uvidíme, odpověděl jsem, že se do Rakouska vracím už zítra; uctivě jsem pozdravil akademika, teď už jen bezmocně rozvaleného na stole, a šel jsem pryč.

Vyšel jsem z kavárny a pokračoval ve své pařížské procházce. Brouzdaje spadaným listím na nábřežích Seiny, dlouze jsem přemítal o skutečných důvodech, proč jsem se rozhodl ztrácet čas na obhajobě a následném přípitku, a vtom jsem ve světelné auře, jež ozářila bratrská ramena pařížských mostů a vytrhla je z mlhy, zahlédl záblesk jedné trajektorie, cesty, jejíž smysl a cíl se snad vyjeví až *a posteriori*, která ale jednoznačně vede i tudy, přes Vídeň, kde se pan Gruber vrací z procházky se svým prašivým psem: dunění kroků na schodech, psí bafání a potom dusot a škrábání v patře nade mnou. Pan Gruber nikdy nevynikal sousedskou ohleduplností, a přitom vždy přispěchá postěžovat si na moje disky, Schubert ještě ujde, říká, ale ty staré opery a, ehm, ty exotické melodie, to nemusí být každému po chuti, chápete, co myslím. Ano, chápu, že vám hudba vadí, pane Grubere, opravdu mě to mrzí. Nicméně vás musím upozornit, že jsem ve vaší nepřítomnosti provedl na sluchu vašeho psa všechny možné pokusy a zjistil, že pouze Bruckner (a to ještě na úrovních hlasitosti hraničících s nesnesitelností) utiší jeho škrábání po parketách a dokáže zastavit jeho pronikavý štěkot, na který si mimochodem stěžuje celý dům, a mám v úmyslu to rozvinout ve vědeckém článku věnovaném veterinární muzikoterapii, který mi zajisté vyslouží pochvalu od kolegů, „Účinky žestových nástrojů na náladu psů: dosavadní vývoj a vyhlídky“.

Gruber má štěstí, že mě samotného zmáhá únava, jinak bych mu milerád přidal pořádnou nálož *tombaku*, dopřál trochu exotické muziky jemu i tomu jeho čoklovi. Zmáhá mě

únava z dlouhého, celodenního vzpomínání, jímž jsem chtěl uniknout – proč to zastírat – myšlenkám na nemoc, hned ráno jsem po návratu z nemocnice otevřel poštovní schránku a domníval se, že vycpaná obálka bude obsahovat ty slavné výsledky lékařského vyšetření, jejichž kopii mi laboratoř dluží: dlouhé minuty jsem se zdráhal obálku otevřít, razítko mě ale nakonec vyvedlo z omylu. Myslel jsem si, že Sarah je teď někde mezi Darjeelingem a Kalkatou, ale ukázalo se, že se pohybuje v zeleném pralese na severu ostrova Borneo, v bývalých britských državách baňatého ostrova. Z obludného námětu článku, jeho úsečného stylu, tak vzdálenému její obvyklé lyričnosti, mě mrazí; už několik týdnů jsme si nevyměnili jedině psaní a přesně v okamžiku, kdy procházím nejtěžším obdobím svého života, dá o sobě vědět tímto svérázným způsobem – celý den jsem strávil čtením jejích textů, v mysli s ní, což mě odvedlo od myšlenek na sebe, a zrovna když jsem si slíbil, že začnu opravovat diplomovou práci jedné studentky, je čas jít spát, do studentčinych úvah o *Orientu v Gluckových vídeňských operách* se ponořím spíš až zítra ráno, neboť mi únavou těžknou víčka, měl bych prostě všeho čtení nechat a jít si lehnout.

Naposledy jsem Saru viděl ve Vídni, kam ji na tři dny přivedly jakési akademické důvody. (Samozřejmě jsem jí navrhl, aby přespala u mě, ale odmítla s odůvodněním, že přijímající organizace jí nabídla úžasné ubytování v pravém vídeňském hotelu, jež ve prospěch mé *proleželé válenky* nemínila vyměnit, což mě, přiznávám, do krve urazilo.) Sršela energií a chtěla se sejít v kavárně v prvním obvodu, v takovém tom honosném podniku, kterým nával turistů, co místo opanují, propůjčuje dekadentní atmosféru, v níž si Sarah libovala. Hned se mě jala přesvědčovat, že si vyjdeme na procházku, přestože mrholilo, mně se to ani trochu nezamlouvalo, neměl jsem náladu hrát si ve studeném a vlhkém podzimním odpoledni na dovolenkáře, jenže ona překypovala elánem a nakonec mě přemluvila. Chtěla jet tramvajovou linkou D až

na konečnou do Nussdorfu a pak se projít po Beethovengangu; opáčil jsem, že tam se budeme procházet hlavně v blátě, takže bude lepší, když zůstaneme ve čtvrti – toulali jsme se po Grabenu až ke katedrále, pověděl jsem jí dvě tři historky o Mozartových lechtivých písních, zasmála se jim.

„Víš, Franzi,“ řekla, když jsme zrovna šli podél řady fiakrů lemující náměstí svatého Štěpána, „na těch řečech o tom, že Vídeň je brána do Orientu, něco je, přijde mi to zajímavé,“ čemuž jsem se na oplátku zasmál já.

„Ne, nesměj se, myslím, že o tom napíšu, o představách, že Vídeň je cosi jako *Porta Orientis*.“ Koním se zimou kouřilo od nozder a neslyšně káleli do kožených pytlů, jež měli zavěšené pod ocasem, aby nepošpinili velevznešenou vídeňskou dlažbu.

„Ať přemýšlím, jak přemýšlím, nechápu to,“ odpověděl jsem. „Hofmannsthalův výrok o ‚Vídni, bráně Orientu‘ se mi zdá příliš ideologický, vychází z Hoffmannsthalovy *touhy* týkající se postavení říše v Evropě. Tu větu vyřkl roku 1917... Jistě, k mání je tu *čevapčiči* a paprika, ale jinak je to spíše město Schuberta, Richarda Strausse, Schönberga, nic moc orientálního v něm nevidím.“ Ani v zobrazeních Vídne a v představách o ní, snad s výjimkou rohlíku ve tvaru půlměsíce, jsem nedokázal najít nic, co by Orient jen zdánlivě připomínalo.

Je to klišé. Vůbec jsem před ní neskrýval své opovržení nad tou tolik otřepanou, ale vlastně nesmyslnou myšlenkou:

„Pouhá skutečnost, že město mělo dvakrát před branami Osmany, z něj ještě nedělá bránu Orientu.“

„O to nejde, nezáleží na tom, jestli je ta myšlenka věcně podložená, mě zajímá, proč tolik cestovatelů považovalo Vídeň a Budapešť za první ‚orientální‘ města a co z toho můžeme vyvodit o smyslu, který tomu slovu přisuzovali. Pokud je Vídeň *branou* do Orientu, do jakého Orientu za ní vstupujeme?“

To její nekonečné, neúnavné hledání smyslu Orientu – přiznám se, že jsem znejistěl, sám jsem se musel zamyslet, a když o tom teď při zhasnutém světle znovu přemýšlím, napadá mě,

zda snad v sobě kosmopolitismus císařské Vídně přece jen neměl něco z Istanbulu, něco z *Öster Reichu*, Východní říše, to mi však teď připadalo nesmírně vzdálené. Vídeň už dávno není hlavním městem Balkánu a minulosti patří rovněž Osmané. Habsburské impérium doopravdy bývalo říší Středu, zklidněn pravidelným oddechováním těsně předcházejícím spánku, za poslechu aut klouzajících po mokré vozovce, s tváří na stále ještě slastně chladivém polštáři a s doznívajícím tepáním *zardu* v uších teď musím uznat, že Sarah zřejmě zná Vídeň lépe než já, zevrubněji, nekončí u Schuberta nebo Mahlera, jak už to často bývá, cizinci zkrátka znají město lépe než jeho obyvatelé ztracení v každodennosti – kdysi, už je to dávno, ještě před naším odjezdem do Teheránu, těsně poté, co jsem se tu usadil, mě dotáhla do Josephina, bývalé vojenské nemocnice, kde se nachází naprosto hrozné muzeum: výstava anatomických modelů z konce 18. století, určených k výchově armádních chirurgů a jejich samostudiu, aby nemuseli být odkázáni na mrtvolu a jejich zápach – voskové figuríny objednané ve Florencii v jedné z největších sochařských dílen; mezi modely vystavenými ve vitrínách ze vzácného dřeva ležela na růžovém a vybledlém polštáři mladá světlovlasá žena s jemnými rysy, tvář měla otočenou na stranu, šíjí mírně ohnutou dozadu, vlasy rozpuštěné, na čele zlatý diadém, rty lehce pootevřené, kolem krku dvě řady krásných perel, jedno koleno pokrčené a oči otevřené ve zdánlivě bezvýrazném pohledu, ten však, pozorujeme-li jej dostatečně dlouho, budí dojem odevzdanosti, nebo přinejmenším pasivity: v té své nahotě, s ohanbím tmavším než vlasy a mírně zakulaceným, byla opravdu překrásná. V jejím trupu, otevřeném jako kniha od hrudi až po pochvu, zely útroby, její srdce, plíce, játra, střeva, děloha, cévy, jako by ji nějaký násilník pečlivě rozřezal, s až podivuhodnou zručností jí rozevřel hrudník a vystavil její břišní dutinu, vnitřek šicí skříňky, drahocenných hodin či robota. Dlouhé vlasy splývající na polštář, klidný výraz a lehce pokrčené ruce dokonce naznačovaly, že v té poloze nachází zalíbení; celý výjev, zasazený ve zlaté kleci

a rámovaný mahagonovými postranicemi, vyvolával současně touhu i zděšení, fascinaci i znechucení: představoval jsem si, jak před více než dvěma staletími to voskové tělo objevovali mladí lékařští učni, ale proč na takové věci myslet před spaním, daleko lepší by bylo představit si mateřský polibek na čelo, onu něhu, již ve tmě očekáváme, ale nikdy se jí nedočkáme, spíše než anatomické panny rozříznuté od klíční kosti po podbřišek – co se asi těm budoucím felčarům při pohledu na tu nahou ženskou napodobeninu honilo hlavou, jestlipak se zvládali soustředit na trávící nebo dýchací ústrojí, když první ženou, kterou z výše stupňovitých lavic a svých dvaceti let spatřili takto neoblečenou, byla elegantní plavovláska, nepravá mrtvola, na niž sochař vynaložil veškerý um, aby vypadala co možná nejživotněji, do níž vložil všechn svůj talent, patrný v záhybu kolena, v tělovém zbarvení stehen, ve výrazu rukou, ve věrném vystižení pohlaví, v cévami krvavě žíhané žluté slezině, v tmavých, dásňově červených plicích. Sarah se nad tou perverzností přímo rozplývala, podívej na ty vlasy, to je neuvěřitelné, říkala, důmyslně je rozmístili tak, aby navozovaly zdání nenucenosti, milenecké lásky, a já v duchu slyšel obdivné vzdechy celé posluchárny vojenských mediků, jakmile nějaký nerudný profesor s kníry model odhalil a jal se s ukazovátkem v ruce vyjmenovávat jeden po druhém jednotlivé orgány a znalecky poklepávat na zlatý hřeb celé podívané: drobounký plod v narůžovělém obalu, jen několik centimetrů od přirození s blondatým, hebkým, choulostivým ochlupením, v jehož dokonalosti člověk tuší hrozivou, zapovězenou něhu. Upozornila mě na to Sarah, podívej, to je šílené, vždyť ona je těhotná, a mě napadlo, zda za voskovou graviditou stál umělcův rozmar nebo požadavek zadavatelů ukázat věčné ženství ve všech jeho podobách, ve všech jeho možnostech; objev plodu nad světlým ochlupením ještě umocňuje sexuální napětí vyzařující z celku, sevře vás obrovský pocit viny, neboť jste našli krásu ve smrti, jiskru touhy v tak dokonale rozřezaném těle – člověk se neubrání pomýšlení na okamžik početí tohoto embrya, čas uvězněný ve vosku,